

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved ph.d. Christian Egander Skov

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

Indledning til

“Afstemningen i Nordslesvig”

ved Jens Lei Wendel-Hansen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Indhold
- 3 Efterspil
- 4 Anvendt litteratur
 - 4.1 Trykt
 - 4.2 Utrykt

1 Anledning

Den 23. august 1866 indgik Prøjsen og Østrig en fredsaftale i Prag, der afsluttede krigen, der få måneder før var udbrudt mellem de to lande. Hertugdømmerne Slesvig og Holsten var i Wienerfreden fra 1864 blevet afstået af Danmark til Østrig og Prøjsen som følge af nederlaget i krigen samme år, men med Pragfredens paragraf 5 afstod Østrig i 1866 alle rettighederne til hertugdømmerne til Prøjsen, men på den betingelse, at “Befolkningerne i de nordlige Distrikter af Slesvig skulle afstaaes til Danmark, naar de ved fri Afstemning tilkjendegive Ønsket om at blive forenede med Danmark” (Jessen 1901, s. 270).

Klausulen var ikke den østrigske regerings påhit, men derimod Frankrigs. Den franske kejser Napoleon 3. promoverede sig som nationalitetsprincippets forkæmper, og i Nordslesvig så han muligheden for at få dette princip gennemtruffet som grundlag for grænsedragningen mellem Danmark og de tyske stater.

Så snart nyheden om paragraffens mulige indførelse i fredstraktaten havde spredt sig i den danske presse, var der en udbredt forventning om, at “det efter al Sandsynlighed ikke [kan] vare længe, inden [paragraffen] vil blive gennemført”, som *Illustreret*

Tidende udtrykte det (*Illustreret Tidende*, 26. august 1866, s. 395). Ikke desto mindre blev Slesvig og Holsten indlemmet i Prøjsen ved patent af 12. januar 1867 (Jessen 1901, s. 625 f.).

2 Indhold

I artiklen i *Fædrelandet* kalder Grundtvig det for et “*Livs-Spørgsmaal* for det danske Folk og Tungemaal, om Danskerne paa begge Sider af Kongeaaen faaer Lov til at være og virke sammen, eller ikke”. På denne baggrund skoser han regeringen og Rigsdagen for ikke at have bragt gennemførelsen af paragraf 5 i Pragfreden op over for de tyske stormagter (sp. [1]).

Grundtvig hæfter sig ved, at Danmark ikke har afstået Slesvig, men at Christian 9. har afstået sin med tronfølgeoven af 1853 givne ret til hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg “*under eet* til begge de *tydske Stormagter*” og dermed fundet sig tilfreds med den endelige beslutning om hertugdømmernes fremtid, som disse måtte tage – den beslutning, der nu foreligger i form af Pragfreden og i Nordslesvigs tilfælde paragraf 5.

På baggrund af den stedfundne og uindskrænkede indlemmelse af Slesvig i Prøjsen i januar 1867 mener Grundtvig, at Danmark har både “Ret og Kald” til at fremstille sagen for de europæiske stormagter. Da regeringen imidlertid ikke ser ud til at ville tage dette skridt, må Rigsdagen påminde regeringen om denne forpligtelse, og hvis ikke Rigsdagen vil det, må gode danske mænd gøre Rigsdagen opmærksom på, at den skal gøre det (sp. [2 f.]).

3 Efterspil

Fædrelandet begrundede optagelsen af stykket med, at det “udgaaer fra en Følelse, som sikkert nok er levende hos enhver dansk Mand, der overhoved føler for sit Fædreland”, men advarede dog om, at tiden formodentlig ikke var den rette. Af kongens trontale måtte man udlede, at regeringen nærede samme ønske om en hurtig gennemførelse af paragraf 5. Rigsdagens eller folkets tilsagn gjorde intet til sagen, for den følte avisen sig sikker på. Hindringen lå hos stormagterne, der intet initiativ tog, og hvor Prøjsen tilmed lod, som om paragraffen ikke eksisterede (*Fædrelandet* 1867, sp. 3-5).

Grundtvigs artikel lader til at have vakt en vis opmærksomhed. Således modtog Grundtvig flere tilsagn om at være medunderskrivere på en sådan adresse til Rigsdagen (fasc. [205.2](#) og [205.3](#) i *Registranten*). Artiklen blev desuden refereret og bragt i flere provinsaviser (hhv. bl.a. *Silkeborg Avis* 1867, sp. 7 og *Bornholms Avis* 1867, sp. 4 f.; se [tekstredøgørelsen](#)).

Den konservative avis *Flyve-Posten* gik den 15. februar imod Grundtvigs synspunkt ved at beskyldte ham for ubesindighed: “Han [Grundtvig] har ikke Øie for, at Ordet ikke henter sit Værd fra dets Indhold alene, men ogsaa fra det Øieblik, hvori det udtales”, og *Flyve-Posten* fandt det valgte tidspunkt ubetimeligt, da slesvigerne netop den 12. februar havde skullet stemme til det tyske rigsdagsvalg. Dette skulle, mente

avisen, ikke overdøves af Grundtvigs “Opfordring til at tale hen i Vind og Veir” (*Flyve-Posten* 1867, sp. [1 f.]).

Afstemningen blev ikke til noget før i 1920. I 1871 led Frankrig nederlag i krigen mod Prøjsen, og paragraffens hidtidige garant var dermed ikke længere den ledende stormagt på det europæiske kontinent. Paragraf 5 blev ophævet ved gensidig overenskomst mellem Tyskland og Østrig i 1878, men bevarede en markant symbolsk status i Sønderjylland, indtil gennemførelsen af afstemningen i Nordslesvig den 10. februar 1920, der førte til landsdelens genforening med Danmark (Jessen 1901, s. 493; Adriansen 2003, s. 344).

4 Anvendt litteratur

4.1 Trykt

- Adriansen, Inge (2003) *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000*, bind 2. København.
- *Bornholms Avis* (1867), nr. 22, 21. februar. København.
- *Flyve-Posten* (1867), nr. 39, 15. februar. København.
- *Fædrelandet* (1867), nr. 38, 14. februar. København.
- *Illustreret Tidende* (1866), 26. august. København.
- Jessen, Franz von (1901) *Haandbog i det nordslesvigske Spørgsmaals Historie*. København.
- *Registrant over N.F.S. Grundtvigs papirer* (1957-1964), udg. Grundtvig-Selskabet af 8. September 1947 & Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, bind 1-30. København.
- *Registranten*, se *Registrant over N.F.S. Grundtvigs papirer* (1957-1964).
- *Silkeborg Avis* (1867), nr. 20, 15. februar. København.

4.2 Utrykt

- Fasc. [205.2](#) og [205.3](#) i Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København.